

Tromsdalen fangeleir – The Tromsdalen prison camp

🇬🇧 I dette området lå Tromsdalen fangeleir som ble opprettet av tyske myndigheter i november 1942. Fangeleiren ble omtalt som «Krøkebørsletta» og erstattet Sydspissen fangeleir sør på Tromsøya. Norske politiske fanger og utenlandske fanger og krigsfanger i Nord-Norge ble sendt hit i årene 1942 til 1945.

🇬🇧 Fangeleiren var en del av leirsystemet til Gestapo i Norge. Fangeantallet var rundt 250 per år og den siste fangen ble skrevet inn den 2. mai 1945 registrert med nummer 2486. Leiren var også gjennomgangslair for fanger som skulle holdes i forvaring i mer enn ett år. Disse fangene ble overført til Grini fangeleir i Oslo, ofte via Falstad fangeleir i Trøndelag eller de ble deportert til leirer på kontinentet.

På leirområdet ble det oppført flere brakker, kjøkken, latrine/badebrakke, redskapsskur og vakttårn omgitt av et piggrådgerde. To brakker brant ned i januar 1944. Fangene var i hovedsak norske politiske fanger og personer som hadde deltatt i motstandsarbeid. Andre var arrestert for forsøk på flukt til Sverige eller de satt som gisler for slektninger som hadde flyktet eller var mistenkt for motstandsarbeid. De utenlandske fangene var sovjetiske krigsfanger og tvangsarbeidere, franskmenn, tsjekkere, tyske desertører og andre nasjonaliteter. Et ukjent antall av fangene og krigsfangene ble henrettet ved retterstedet i leiren. Om lag 25 kvinner ble sendt til fangeleiren. De var isolert fra de andre fangene og ble satt til å skrelle poteter.

Fangelivet var preget av mishandling, sjikane, straffeekssersis og stadige brakkerazziaer. Johannes Romsdal fra Alta beskriver brutale fangevoktere som gikk amok og mishandlet fangene i leiren. Tilværelsen for fangene bestod i hovedsak av arbeid, enten på anlegg innenfor leirområdet, på gårder i nærområdet eller i skogen. Fanger ble også lånt ut som arbeidskraft for tyske styrker i området. I august 1944 ble Julius Denzer ny kommandant for Tromsdalen fangeleir. Han skapte et fryktregime med kollektive straffeøvelser som løping og kryping, uten hensyn til fangenes alder eller fysiske tilstand.

I august 1943 drepte tre partisaner et ukjent antall tyske soldater i «Arnøytragedien». 24 personer fra lokalbefolkningen ble arrestert og sendt til Tromsdalen fangeleir. Etter to måneder i fangenskap ble åtte menn stilt opp ved en grav og skutt den 23. oktober 1943 i Kroken et stykke nord for fangeleiren.

Mot slutten av 1943 ble vaktholdet av leiren overført fra Gestapo til det tyske ordenspolitiet. Tromsdalen fangeleir ble evakuert et par

🇬🇧 In this area was the Tromsdalen prison camp, which was established by the German authorities in November 1942. The prison camp was referred to as «Krøkebørsletta» and replaced the Sydspissen prison camp located south on Tromsøya. Norwegian political prisoners, as well as foreign prisoners and prisoners of war in Northern Norway, were sent here from 1942 until 1945.

dager før frigjøringen i 1945. Fangene ble sammen med sovjetiske krigsfanger flyttet til en fangeleir i Rombaksfjorden ved Narvik. Etter den tyske kapitulasjonen ble alle fangene og krigsfangene løslatt på frigjøringsdagen 8. mai 1945.

Etter frigjøringen ble leirområdet først brukt som leir for arresterte sivile tyskere. Fra oktober 1945 skiftet leiren navn til Sletta interneringsleir for norske landssvikfanger frem til september 1947. Etter dette ble eiendommen omgjort til skole. I 1964 ble alle brakkenene revet for å bygge Tromstun skole. Et eget minnesmerke over fangeleiren er oppført ved skolen.

Minnesmerket over henrettede jugoslaviske fanger

18. juli 1942 ankret et tysk fangetransportskip opp i Tromsø. Om bord var det 400 jugoslaviske fanger på vei til en fangeleir i Karasjok. I Tromsø gikk tyske offiserer om bord og spurte om det var noen som trengte legehjelp. Cveja Jovanovic, som overlevde fangemarerittet i nord, har fortalt at 10 mann meldte seg og i tillegg ble 16 mann plukket ut blant fangene, men de ble ikke tatt med til sykehus. Fangene ble tatt med til Tromsdalen og skutt den 19. juli 1942.

På minnesmerket er det oppgitt 30 jugoslaviske partisaner skutt og undersøkelser har vist at antall ofre er trolig 26. Det yngste offeret var antakelig kun 16 år gammel. Det er også opplysninger som tyder på at en ung sovjetisk krigsfange som ble angitt under flukt noen uker etter henrettelsen fikk sin grav sammen med de jugoslaviske ofrene.

Etter krigen ble fellesgraven ved elva åpnet og levningene etter de jugoslaviske ofrene gravlagt på Botn krigskirkegård i Saltdal. Leirene for jugoslaviske fanger i Nord-Norge var dødsleirer hvor fanger døde av sult, mishandling, hardt arbeid og henrettelse.

I 1988 ble minnesmerket over de jugoslaviske ofrene satt opp i nærheten av åstedet for henrettelsene i Tromsdalen sommeren 1942. Minnesmerket ble gitt som gave til Tromsø kommune fra vennskapsbyen Zagreb. Det ble utformet av tidligere fange i Tromsdalen fangeleir Torleif Markussen og reist i samarbeid med Norsk-Jugoslavisk samband.

🇬🇧 Tromsdalen prison camp was part of the Gestapo camp system in Norway, operating from 1942 to 1945. It housed around 250 prisoners annually, including Norwegian political prisoners, resistance members, foreign forced laborers, and Prisoners of war – especially Soviets, French, Czechs, and German deserters. Some prisoners were held as hostages or arrested for trying to flee to Sweden. An unknown number were executed. About 25 women were imprisoned, isolated, and set to peel potatoes.

Camp life involved mistreatment, harassment, drills, and forced labor on farms, in forests, or for German forces. In 1944, commander Julius Denzer imposed collective punishment regardless of prisoners' age or health. After the "Arnøy tragedy" in 1943, eight men were executed in retaliation. The Gestapo handed over control to the Ordnungspolizei in late 1943. The camp was evacuated shortly before liberation, and prisoners were sent to Rombaksfjord. All were released on May 8, 1945.

After the war, the site housed arrested Germans, then Norwegian collaborators until 1947. The area later became a school, and a memorial over Tromsdalen prison camp stands there.

Memorial to the executed Yugoslav prisoners

On July 18, 1942, 400 Yugoslav prisoners arrived in Tromsø en route to Karasjok. German officers asked for the sick; 26 men were selected but taken to Tromsdalen and executed the next day. Though the memorial lists 30 victims, studies suggest 26 were killed, including possibly a Soviet prisoner of war. Their remains were later moved to Botn war cemetery. The Northern Norway camps for Yugoslavs were brutal, with deaths from starvation, abuse, labor, and executions. A memorial, designed by a former prisoner, was erected in 1988 with support from the sister city of Zagreb.

🇬🇧 Maleri av Tromsdalen fangeleir, malt av tidligere fange Torleif Markussen i 1990

🇬🇧 Painting of the Tromsdalen prison camp, painted by former prisoner Torleif Markussen in 1990

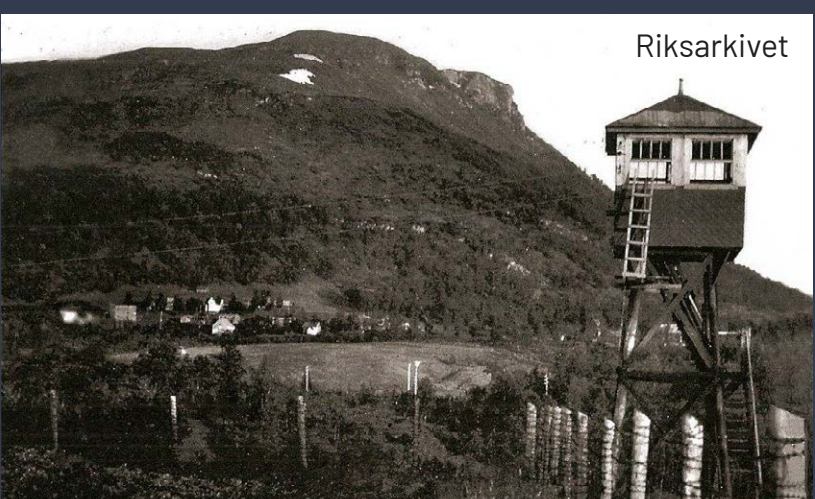
Tromsdalen fangeleir som Sletta interneringsleir i 1947

The Tromsdalen prison camp as Sletta internment camp in 1947

Tromsdalen fangeleir som Sletta interneringsleir i 1948

The Tromsdalen prison camp as Sletta internment camp in 1948

Vakttårn, Tromsdalen fangeleir, ca. 1945

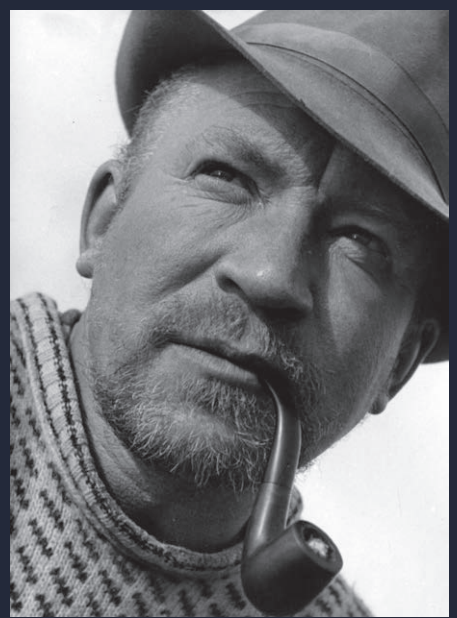
Watchtower, The Tromsdalen prison camp, ca. 1945

Begravelse etter «Arnøytragedien» ved Tromsdalen gravlund i juni 1945

Burial after the «Arnøy tragedy» at Tromsdalen cemetery in June 1945

Torleif Markussen (1916–1996)

Torleif Markussen fra Tromsø var rørlegger, dykker og ansatt ved Tromsø Vannverk. Under krigen deltok han i motstandsarbeid, ble arrestert flere ganger og satt i Tromsdalen og Sydspissen fangeleirer. Når han ikke var fengslet, hjalp han motstandsfolk med å flykte til Sverige. Som rørlegger og altnmulligmann var han høyt verdsett i leirene, hvor han blant annet reparerte ledningsnett og ble satt til å bygge Tromsdalen fangeleir sammen med andre fanger.

Markussen var vitne til henrettelsene av jugoslaviske fanger og pekte senere ut retterstedet, samt bisto ved oppgravingen i 1964. Markussen hadde lovet seg selv at dersom han overlevde krigen, skulle han gjøre hva han kunne for at brutaliteten ikke skulle bli glemt. Han var sentral i arbeidet med å reise en minnebauta i 1988.

Markussen malte de eneste kjente bildene av fangeleirene på Sydspissen og i Tromsdalen og han har skrevet om sine opplevelser som fange.

🇬🇧 Torleif Markussen from Tromsø was a plumber, diver and employee at Tromsø Waterworks. During the Second World War, he was involved in the resistance, arrested multiple times and imprisoned in the Tromsdalen and Sydspissen prison camps. When not detained, he helped resistance members escape to Sweden. Highly valued for his skills, he repaired infrastructure and was set to build the Tromsdalen prison camp.

He witnessed the execution of Yugoslav prisoners, later identifying the execution site and assisting in the 1964 exhumation. Committed to remembrance, he played a key role in erecting a memorial in 1988 and painted the only known images of the Tromsdalen and Sydspissen prison camps.

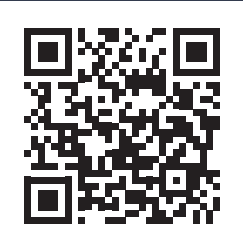

Tromsdalen fangeleir slik den trolig så ut under krigen. Fangebrakken, vakttårn og piggrådgerder er fjernet.

Probable appearance of the Tromsdalen prison camp during the war. The prisoner barracks, watchtowers and the barbed wire fence have been removed.

- 1 Du står her / Minnesmerke | You are here / Memorial 2 Minnesmerke over fangeleiren | Prison camp Memorial 3 Vakttårn | Watchtower 4 Grav med 26 kroppar | Mass grave with 26 bodies 5 Brann | Well 6 Krøkebærstien 7 Lysleipa

Kreditering:
Marianne Neerland Soleim: tekst
Tromstun skole; bruk av maleri

Mer informasjon
om Tromsdalen fangeleir og
krigen i Nord-Norge hos
Tromsø forsvarsmuseum.

Mer informasjon
om Tromsdalen fangeleir på
Tromsø kommunes nettside.

Skiltet er reist i 2025 av Tromsø kommune med støtte fra